

En natur



MUSLINGJEGEREN:

Paul Aspholm er leder for elvemuslingprosjektet i Finnmark.

(Foto: Anton Rikstad)



OGSÅ TILBAKE:

Anton Rikstad, tidligere fiskerikonsulent i Finnmark, var med på ekspedisjonen.
(Foto: Paul Aspholm)

I 40 år var den regnet som utdødd i Tanavassdraget. Nå er perlejegernes yndling gjenfunnet i Kárášjohka.

STEIN TORGER SVALA

Offisielt var den regnet som utdødd på norsk side av Tanavassdraget omkring 1970. Nå viser det seg at elvemuslingen har overlevd i Kárášjohka.

For med hjelp fra lokalbefolkningen i Karasjok-dalen ble den gjenfunnet denne sommeren.

Noe av det første forskerne kan fastslå med sikkerhet er at bestanden fortsatt er truet, og den formerer seg ikke lengre.

Lokale veivisere

Det var Klemet Turi og sønnen Frank som var forskernes veivisere i Kárášjohka. Begge er dykkere og visste at det fortsatt kunne finnes muslinger i elva.

Etter ett par mil i elvebåt var spenningen stor før Frank og Paul fikk på seg dykkerdraktene og kastet seg ut i elva.

Klemet Turi er født og oppvokst ved Dálabohki, en veiløs gård vel fem mil fra Karasjok og omkring tre mil fra samløpet med lešjohka.

Perledykkerne

Klemet var i ti år alderen da en perlesamler fra Honningsvåg kom på besøk. Den fremmede kjente til at enkelte muslinger har perler.

I løpet av to sommersesonger ble tusenvis av muslinger plukket opp ved Dálabohki. Og perler fant de.

Perlesankereren forsvant med alle perlene, anslått til en halv liter. Rester etter de døde skjellene kunne fortsatt ses på stedet i 1985.

Far til Klemet (Nils Turi) satt igjen med en perle. Denne ble solgt til kjøpmann Isaksen i Karasjok for fem kroner.

Første funn

Sommerens lille ekspedisjon behøvde ikke

Perle gjenfunnet



DEN FØRSTE:

Frank Turi umiddelbart etter første gjenfunn av elvemusling i Kárášjohka.

(Foto: Anton Rikstad)



HUSKER PERLEFANGST:

Klemet Turi husker den siste perlefangst i elva, og visste hvor det skulle letes.

(Foto: Anton Rikstad)

MYSTERIEMUSLINGEN:

Elvemusling i sitt rette element.

(Foto: Paul Aspholm)

vente lenge før det ble gjort funn. Etter bare fem minutters leting kom det ei hand opp i været fra Frank, med en levende elvemusling.

I løpet av en times snorkling hadde vi fem muslinger, noe som tyder på svært lav tetthet, og det var bare gamle muslinger, kanskje mellom 100 og 200 år gamle.

Neste dag ble ytterligere 20 gamle elvemuslinger påvist, målt og prøvetatt. Lite tyder på at det foregår rekruttering i bestanden, foreløpig uvisst av hvilken grunn.

– Vi var veldig lykkelige over at vi fant 25 muslinger i løpet av et par dager, sier Paul Aspholm fra Bioforsk i Pasvik.

Parasittliv

Elvemuslingen har en helt spesiell livssyklus, hvor larvene sitter på gjellene til fisk det første leveåret.

I Kárášjohka er det mest sannsynlig laksyngel som er vertsfisk. Yngelen må innom en vert det første året. De henger seg på gjellene til laks- eller ørretyngelen.

På det stadiet er yngelen kun 0,7 millimeter stor. De neste leveårene er de små muslingene nedgravd i grusen og er 10-15 år når de kommer til overflata i en størrelse av 2-3 cm.

Elvemuslingen kan bli svært gammel, de eldste helt opp til 280 år.

Økologiske mysterier

Funnene i Kárášjohka avdekker flere mysterier. Hvorfor er den nesten forsvunnet fra vassdraget? Og hvorfor finnes det ingen unge muslinger lenger?

– Den yngste vi fant var 75 år gammel, forteller Aspholm.

Det vil si at den som yngel satte seg på elvebunnen i 1937.

– Dette forteller at det er noe rart i miljøet der, og indikerer at noe er galt i økosystemet. Vi leter etter årsaker, sier han.

Aspholm kan ikke utelukke at giftstoffer kan ha stoppet muslingens reproduksjon i vassdraget.

Før første verdenskrig ble det vasket gull i øvre deler av vassdraget, og ulike kjemikalier og tungmetallet kvikksølv ble

brukt til raffineringen.

Men om dette er årsaken til at muslingen stoppet å reproducere i 1937, det må mer forskning avdekke.

Renhetsindikator

Elvemuslingen lever av å filtrere vatn, opp til 50 liter i døgnet. Derfor vil en stor elvemuslingbestand ha en god renseeffekt på elva.

Muslingen er også en indikator på renhetsgraden i et vassdrag, og EU har definert den som en nøkkelindikatorart i forhold til rent vann.

– De er blitt svært fåtallige, og det er få områder det står muslinger på, sier Aspholm om situasjonen i Kárášjohka.

I Norge er det omkring 600 muslingbestander hvor bare en tredel reproducerer i dag. Karpelva i Pasvik er et slikt sted.

Elvemuslingen er nå fredet. Bestanden i Kárášjohka er så langt den eneste påvist levende på norsk side av Tanavassdraget.

Finnmarksbestander

På finsk side finnes små bestander i Polmakelva og i Utsjohki. Tidligere fantes elvemusling på flere steder i Tanavassdraget, også i Anárjohka.

I Finnmark finnes elvemusling i flere elver i Sør-Varanger, men det er ikke kjent at den finnes i Vest-Finnmark.

– Vi er svært interessert i opplysninger om eventuelt andre forekomster av elvemusling i Finnmark, og særlig i Tanavassdraget, sier Paul Aspholm.

Sammen med tidligere fiskerikonsulent i Finnmark, Anton Rikstad, som i dag jobber for Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, ønsker han å avdekke karasjokmuslingens mysterier. Det søkes nå om Interregpenge til dette.

stein@sagat.no

LIVSSYKLUS:

Slik illustreres elvemuslingens syklus. (Illustrasjon: Oulasvirta, Vatanen, Saari)

Livssyklus til elvemusling

Som voksen lever elvemuslingen delvis nedgravd i sanden og grusen i elvebunnen.

Muslingene blir kjønnsmodne ved 20 årsalderen og er hunner eller hanner. I mai-juni så slipper hannen spermene sine ut i vannet, spermene befrukter eggene inne i hunnene.

En hunn kan produsere 1 – 10 millioner egg. I hunnene utvikler eggene seg på gjellene til muslingen gjennom sommeren, i løpet av sommeren klekker eggene og en larve kommer ut av egget, larven lever på gjellene til mora. En gang utpå høsten når temperaturen faller i vannet så slipper hunnen ut larvene. Disse larvene må finne seg en ny vert; en lakseunge eller en ung ørret

i løpet av noen timer. På den nye verten så henger larven seg fast på gjellene og der blir de kapslet inn i løpet av et par dager. På lakseungenes eller småørretenes gjeller lever og vokser larven gjennom vinteren. Når temperaturen øker i elva på forsommeren så utskiller muslingen et hormon som åpner systemet. I løpet av den siste tiden inne i systemet så omdannes larven til en ung liten musling. Den unge muslingen er omtrent 1 millimeter. Når systemet åpnes, så faller muslingen ned på bunnen hvor den graver seg ned 5 – 20 cm ned i sanden. Nede i bunnen lever muslingen av bakterier og mikroorganismer. Etter 10 – 20 år har muslingen blitt 3 – 5 cm og den kommer til overflaten for å filtrere vannet slik som de voksne muslingene gjør. Og slik blir livssyklusen videreført.

